

به نام خدا

دانشجویان گرامی جزوه زیر بطور خلاصه تهیه شده است . لطفا مطالعه نموده و برای زمان تعیین شده جهت امتحان میان ترم آماده باشید.

مرتضایی

مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی (رشته مدیریت)

هدف علم چیست؟

- توصیف رویدادها
- کشف نظم
- صورت بندی نظریه ها و قوانین

تفاوت علم و عقیده؟

✓ علم فعالیت منطقی است.

✓ عقاید مبتنی بر الهام، عادات و رسوم، سرنوشت و تقدیر است.

ویژگیهای منطقی؟

✓ یک رویداد نمی تواند علت رویدادی باشد که قبلا اتفاق افتاده است.

✓ یک پدیده نمی تواند دو نتیجه ناسازگار و متناقض داشته باشد.

تفاوت استقرا و قیاس

✓ استقرا: رسیدن از جزء به کل و یا از واقعیت به نظریه

✓ قیاس: رسیدن از کل به جزء و یا پیش بینی موارد از روی نظریه

استدلال قیاسی "ارسطو"

✓ فرض اصلی (مقدمه کبری): همه انسانها فانی هستند.

✓ فرض فرعی (مقدمه صغری): ارسطو انسان است.

✓ نتیجه: ارسطو فانی است.

✓ ایراد:

○ مبتنی بر قضا و قدر

○ مانعی برای کشف حقایق جدید

علوم انسانی

✓ هدف: درک منطقی رفتار انسان که این رفتار خود می تواند منطقی / غیرمنطقی باشد.

✓ ویژگیها:

۱. منطقی هستند

۲. جبری هستند هر رویداد دلایلی دارد

۳. کلی هستند درک روابط کلی بین پدیده ها

۴. تخصصی هستند اندازه گیری خاص رویدادها

۵. از حداقل متغیرها، حداکثر قدرت تبیین بدست می آید

۶. تغییر و تحول پذیرند

تفاوت تفکر عقل گرایان با تفکر تجربی:

در تفکر عقل گرایان روش قیاسی مبنای کار است، بدین معنی که با استدلال و روش منطقی و تحلیل عقلانی فرد می تواند حقایق را کشف کند.

در تفکر تجربی روش استقرایی مبنای کار است، بدین معنی که با مشاهده و آزمایش و شناخت ماهیت پدیده ها می توان با شناخت جزئیات و ارتباط آنها با یکدیگر به کلیات پی برد.

مشخصات تحقیقات علمی:

۱) برخوردار بودن از آداب و تشریفات خاص

۲) توسعه قلمرو معرفت

۳) شناخت حاصل از نتیجه و تحقیق در بیرون ذهن واقعیت و مابه‌ازای خارجی داشته باشد.

فلسفه تحقیق علمی:

۱) نیاز فطری انسان

۲) پاسخگویی به نیازهای حیات

رابطه انسان با دنیا و ماوراء الطبیعه:

هدف تحقیق علمی:

۱) بررسی و ارزیابی نظریه‌ها

۲) به منظور ارائه نظریه جدید

۳) برای حل مشکل

هدف از آموزش روش تحقیق علمی:

۱) فراگیری روش وصول به حقایق و کشف مجهولات

۲) کسب مهارت لازم برای اجرای پروژه‌های تحقیقاتی

۳) کسب مهارت لازم برای انجام پایان نامه‌های تحصیلی

ویژگی‌ها و قواعد تحقیق علمی:

(۱) توسعه‌ای بودن

(۲) قابلیت بررسی داشتن

(۳) نظم داشتن

(۴) تخصص طلبی

(۵) قابلیت تعمیم

(۶) دقت طلبی

(۷) واقعی بودن

(۸) قاعده تجاها

(۹) صبر طلبی

(۱۰) جرات طلبی

(۱۱) نیاز به مدیریت واحد

(۱۲) رعایت اصل بیطرفی

(۱۳) اجتهادی بودن تحقیق

پیش‌نیازهای تحقیق علمی:

(۱) وجود فرهنگ تحقیق

(۲) محقق

(۳) بودجه

(۴) سازمان لازم

تعریف تحقیق:

۱. ساختاری منظم برای ثبت نتایج و گزارش دستاوردها
۲. مجموعه فعالیتهایی برای کشف بخشی از جهان حقیقت
۳. مجموعه فعالیتهای منظمی که هدف آن کشف حقیقت و یا رسیدن از علم اندک به بیشتر است.

دو شرط هر تحقیق:

۱. کنترل دقیق مانع ورود عوامل نامربوط اعتبار درونی
۲. نمونه گیری صحیح امکان بسط یافته های تحقیق اعتبار بیرونی

تحقیقات کاربردی و بنیادی: **Applied Research**

- ✓ بدنبال یک هدف عملی
- ✓ بدنبال ارتباط درونی بین متغیرهاست
- ✓ هدف: افزایش دانش و آگاهی
- ✓ یافته ها قایم به مکان و زمان
- ✓ بدنبال رفع نیازها و مشکلات فوری

:Basic Research

- ✓ منبع پرباری از فرضیه برای تحقیقات کاربردی
- ✓ کسب دانش بیشتر برای برنامه ریزی
- ✓ هدف: آزمون فرضیه ها و یافتن کلیت

:Concept

- ✓ مجموعه ای از کلمات / واژه ها که معنایی را انتقال می دهند.

✓ مستقل از شرایط زمانی و مکانی خاص

✓ برای معنا بخشیدن به نمادها بکار می روند.

جایگاه آمار در تحقیقات علمی:

(۱) مرحله نمونه گیری

(۲) مرحله گردآوری و طبقه بندی اطلاعات

(۳) مرحله تجزیه و تحلیل اطلاعات

(۴) برای تبیین و نمایش اطلاعات

جایگاه کامپیوتر در تحقیقات علمی:

(۱) مطالعه سوابق و ادبیات موضوع تحقیق

(۲) طبقه بندی داده ها

(۳) تجزیه و تحلیل داده ها

(۴) تنظیم و نگارش گزارش تحقیق

حیطه شناختی علوم انسانی:

این حیطه شامل معلوماتی است که به خصلتها، ویژگیها، فعالیتها و رفتارهای نوع انسان مربوط می شود.

علوم انسانی به دو طبقه کلی تقسیم می شود:

(۱) گروه اول شامل معلوماتی است که منشا تشکیل آنها را عقل و فکر و احساس انسان تشکیل می دهد.

فلسفه، منطق، ریاضیات، ادبیات، موسیقی.

(۲) گروه دوم شامل معلوماتی است که منشا آنها را رفتار انسان تشکیل می دهد. روان شناسی، جامعه شناسی،

اقتصاد، مدیریت، جغرافیای انسانی و علوم سیاسی.

تعریف نظریه:

یک نظریه مجموعه‌ای از بدیهات، قوانین و فرضیه‌هایی است که چیزی را درباره واقعیت قابل مشاهده تبیین می‌نماید.

ویژگی‌های نظریه علمی:

- (۱) مبین ماهیت پدیده یا روابط علت و معلولی بین پدیده‌ها و متغیرهاست.
- (۲) از ترکیب مفاهیم، قضایا و قوانین ویژه خود که به صورت نظام یافته درباره یک واقعیت به وجود می‌آید.
- (۳) قدرت پیش بینی و آینده‌نگری دارد.
- (۴) مفاهیم و قضایای نظری از مصادیق بیرونی برخوردارند.
- (۵) نظریه باید چارچوب مفهومی مناسبی را برای انجام تحقیقات ارائه دهد.
- (۶) نظریه نباید با سایر نظریه‌های پذیرفته شده و تأیید شده تضاد و تعارض داشته باشد.

تعریف قانون علمی:

قوانین علمی اصول کلی هستند که از رابطه حتمی، قطعی و دائمی بین متغیرها خبر می‌دهند. مثلاً فلزات در اثر حرارت منبسط می‌شوند یا اصطکاک باعث تولید انرژی حرارتی می‌شود.

مشخصات قانون علمی:

- (۱) قانون علمی باید کلی باشد.
- (۲) دقیق، روشن و مشخص بیان شود.
- (۳) در کلیه موارد و تمامی زمانها و مکانها قابل اثبات باشد.
- (۴) با آزمایشهای متعدد نتیجه واحد و یکسان بدهد.
- (۵) بر اساس اطلاعات صحیح، وسیع و استدلال اصولی پایه‌گذاری شده باشد.

۶) رابطه علت و معلولی بین دو متغیر یا پدیده را بیان نماید.

نمودار فرآیند تحقیق علمی و استدلال قیاسی و استقرائی (۳۰)

تعریف متغیر:

متغیر به ویژگی یا صفت یا عاملی اطلاق می‌شود که بین افراد جامعه مشترک بوده، می‌تواند مقادیر کمی و ارزشهای متفاوتی داشته باشد.

متغیر و انواع آن

یک مفهوم و یا نماد که می‌توان ارزش یا عددی به آن اختصاص داد.

- ✓ متغیر مستقل **Input یا Stimuls**: پیش فرض متغیر وابسته
- ✓ متغیر وابسته **Output یا Criterion**: پیش بینی از طریق متغیر مستقل
- ✓ متغیر کمی دارای واحد و مبداء اندازه گیری می‌باشند مثل قد، وزن و سن
- ✓ متغیر کیفی دارای واحد و مبداء اندازه گیری نمی‌باشند مثل رنگ مو

متغیر گسسته: ارزشهای مشخص و معین

متغیر پیوسته: متغیری که بین دو واحد آن ارزش دیگری نیز قرار می‌گیرد.

متغیر دو ارزشی: مثل زن و مرد

متغیر چند ارزشی مثل جهات جغرافیایی

انواع متغیر مستقل در تحقیق آزمایشی

- ✓ متغیر مستقل فعال **active**: امکان تغییر در آنها وجود دارد
- ✓ متغیر مستقل هویتی **Identity**: امکان تغییر در آنها وجود ندارد مثل هوش

متغیرها براساس ارزش:

- متغیرهای کمی: متصل: مقادیری می پذیرند که اعشار پذیرند مانند طول، وزن، ارتفاع
- منفصل: مقادیری که می پذیرند اعشار پذیر نیست مانند تعداد دانش موزان، کلاسها، درختان
- متغیرهای کیفی: مقادیر عددی به خود نمی گیرند بلکه ارزشهای کیفی را می پذیرند مثل خوش خلقی، کوشا بودن، اطاعت
- متغیرهای دو وجهی یا اسمی: این متغیرها بین متغیرهای کیفی و کمی قرار دارند مانند جنس، شغل و مدرک تحصیل

متغیرها بر اساس رابطه

- متغیرهای مستقل: این متغیرها نقش علت را به عهده دارند و بر متغیرهای دیگر تاثیر می گذارند.
- متغیرهای وابسته یا تابع: این متغیرها تابع تغییرات متغیر مستقل هستند یا در واقع معلول آنها به حساب می آیند.
- متغیرهای میانگر یا واسطه: متغیری است که گاه به عنوان رابطه بین متغیر مستقل و تابع قرار می گیرد.

انواع متغیرها بر اساس نقش:

- متغیرهای علی: این متغیرها در واقع همان متغیرهای مستقل یا غیر وابسته هستند که به عنوان عامل بوجود آورنده یک پدیده مورد مطالعه قرار می گیرند.
- متغیرهای توصیفی: این متغیرها مبین صفات و ویژگیهای یک پدیده هستند و در واقع وضع آن را توضیح می دهند.

متغیرهای دو یا چند ارزشی:

- متغیرهای دو ارزشی: متغیرهایی هستند که به آنها فقط دو ارزش داده می شود مانند جنس که یا زن است یا مرد.
- متغیرهای چند ارزشی: متغیرهایی هستند که بیش از دو عدد یا ارزش به خود می گیرند مانند سطح تحصیلی که می تواند ابتدایی، راهنمایی، متوسطه، کاردانی تا دکترای تخصصی باشد.

متغیرهای جانبی:

- متغیرهای تعدیل کننده: این متغیر عاملی است که توسط پژوهشگر انتخاب و اندازه گیری یا دستکاری می شود تا مشخص شود که این تغییر موجب تغییر همبستگی بین متغیرها می شود یا خیر.
- متغیرهای کنترل: محقق می تواند یک یا چند مورد از متغیرها را ثابت نگه داشته و یا اثر آنها را خنثی کند.
- متغیرهای مزاحم یا مداخله گر: این متغیرها به صورت فرضی و نظری بر متغیر تابع اثر می گذارند ولی عملاً قابل مشاهده، اندازه گیری و دستکاری نیستند

شرایط لازم برای سنجش و اندازه گیری متغیرهای تحقیق

- (۱) متغیرها و مشخصات آنها به شیوه ای تعریف شوند که مشاهده پذیر و قابل سنجش باشند.
- (۲) معیارهای اندازه گیری در جمع آوری اطلاعات به گونه ای به کار گرفته شوند که امکان ارزیابی فرضیه ها وجود داشته باشد.

فرآیند تحقیق علمی (۴۱)

مسئله

✓ پژوهش علمی در واقع با تلاش برای پاسخ به یک سوال آغاز می شود.

✓ اولین قدم در هر پژوهش، تشخیص مسئله و بیان آن است.

✓ بیان مسئله: مفهوم سازی و بیان ارتباط بین متغیرها

ویژگیهای مسئله (کرلینجر ۱۹۸۶)

✓ رابطه بین دو یا چند متغیر را بیان می کند ... تغییر یک متغیر برای نشان دادن تاثیر آن

برروی دیگری

✓ روشن و بدون ابهام و بصورت سوالی مطرح شود

- ✓ آزمون پذیر باشد ... بتوان اطلاعات لازم را جمع آوری کرد
- ✓ مسئله ای قابل حل است که بتوان فرضیه های مربوط به آن را آزمون کرد.
- ✓ اجتناب از قضاوت های اخلاقی و قانونی
- ✓ مسئله بایستی با ارزش باشد و بر اطلاعات موجود بیفزاید.

چه مسائلی حل نمی شوند؟

- ✓ مسئله بدون ساختار
- ✓ مسئله با مفاهیم مبهم
- ✓ عدم امکان جمع آوری اطلاعات
- ✓ دور باطل: جواب یک سوال زمینه ساز سوال دیگری است.

فرضیه

- ✓ فرضیه بدون مسئله معنا دارد و مسئله بدون فرضیه به نتیجه نمی رسد.
- ✓ راه حلهای احتمالی برای گردآوری اطلاعات
- ✓ حدس و گمان درباره رابطه بین دو یا چند متغیر

نقش فرضیه در پژوهش:

- ✓ فرضیه موجب افزایش معرفت علمی می شود.
- ✓ فرضیه، جمله ای که بصورت ربطی بیان می شود و به توصیف رابطه بین متغیرها می پردازد.
- ✓ مجموعه فعالیت های اجرایی پژوهش را تعیین می کند.
- ✓ چارچوبی برای گزارش نتایج پژوهش فراهم می آورد.
- ✓ هدف: بررسی مستقیم پدیده ها

انواع فرضیه

□ فرضیه تحقیق

□ فرضیه جهت دار

□ فرضیه بدون جهت

□ فرضیه آماری

□ فرضیه صفر

□ فرضیه خلاف

انواع فرضیه

✓ فرضیه جهت دار: جهت تاثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته را مشخص می کند.

✓ فرضیه بدون جهت: جهت روابط مشخص نیست.

✓ فرضیه صفر: فرض عدم تفاوت

✓ فرضیه مخالف: بیانگر انتظار پژوهشگر درباره نتایج

ملاک های تدوین فرضیه:

✓ فرضیه می بایست آزمون پذیر باشد.

✓ فرضیه می بایست رابطه بین دو متغیر را بیان می کند.

✓ فرضیه می بایست با نظریه ای مرتبط باشد.

✓ فرضیه می بایست روشن و دقیق باشد.

✓ فرضیه می بایست دقیق و اختصاصی باشد.

پژوهش علمی:

✓ فرضیه

✓ نظریه

✓ قانون

✓ اصل بدیهی

فرضیه: هر تحقیق با مسئله ای آغاز می شود و محقق برای حل مسئله، فرضیه ای را صورت بندی می کند.

نظریه: در صورتی که اطلاعات جمع آوری شده، فرضیه را حمایت کند، اساسی برای تعمیم و نتیجه گیری کلی است که نظریه را می سازد.

قانون: در صورتی که نظریه ها در مقیاس وسیع تری به بوته آزمایش گذاشته شوند و از طریق آنها بتوان رابطه منظمی را پیش بینی کرد، به قانون تبدیل می شوند.

اصل: در صورتیکه قانون از چنان استحکامی برخوردار شود که بتوان آنرا به یک باور تبدیل کرد، قانون به یک اصل بدیهی تبدیل می شود.

انواع تحقیقات علمی

• بر اساس هدف: - کاربردی

- بنیادی: تجربی

نظری

• بر اساس ماهیت و روش: تاریخی، توصیفی، همبستگی، تجربی، علی

تحقیقات بنیادی:

این نوع تحقیقات در جستجوی کشف حقایق و واقعیتها و شناخت پدیدهها و اشیا بوده، که مرزهای دانش بشری را توسعه می دهند و قوانین علمی را کشف می کنند.

مشخصات تحقیقات بنیادی:

(۱) وقتگیر بوده و برای کشف مجهول نیاز به زمان طولانی دارد.

۲) هزینه بر است و احتیاج به منابع مالی زیاد دارد.

۳) معمولاً به وسیله مراکز علمی و دانشگاهی انجام می‌شود.

تحقیقات کاربردی:

حقیقاتی هستند که با استفاده از زمینه و بسترشناختی و معلوماتی که توسط تحقیقات بنیادی فراهم شده برای رفع نیازمندی‌های بشر مورد استفاده قرار می‌گیرند.

مشخصات تحقیقات کاربردی:

۱) از نظر زمانی زودتر از تحقیقات بنیادی انجام می‌گیرند.

۲) درآمدزا هستند و به همین دلیل طرفداران بیشتری دارند

۳) عمدتاً توسط سازمانهای دولتی و خصوصی و کارخانه‌ها انجام می‌پذیرند.

دلایل ضعف تحقیقات تاریخی:

۱) محقق در صحنه حضور ندارد و نمی‌تواند متغیرها را شناسایی و کنترل نماید.

۲) امکان تهیه مدارک کافی برایش وجود ندارد.

۳) بعضی از منابع کسب اطلاع مانند نقل قولهای سینه به سینه نمی‌تواند از سندیت و اعتبار برخوردار باشد.

منابع تحقیق تاریخی

• منابع دست اول: منابعی هستند که مستقیماً در ارتباط با حادثه یا پدیده قرار می‌گیرند و ممکن است به شکل کتبی، شفاهی، تصویری و مانند آن مشاهده شود.

• منابع دست دوم: منابعی هستند که به طور غیر مستقیم در ارتباط با حادثه قرار دارند و به اتکای منابع دست اول تهیه می‌شوند مانند نقل قولهای مستقیم یا غیر مستقیم.

تحقیقات توصیفی:

در این نوع از تحقیقات محقق به دنبال چگونه بودن موضوع است و می‌خواهد بداند پدیده، متغیر یا مطلب چگونه است.

مانند بررسی:

(۱) وضعیت کارکنان یک اداره

(۲) بررسی وضعیت دانش آموزان یک شهر

در تحقیقات توصیفی از ابزار زیر استفاده می‌شود:

(۱) مطالعه کتابخانه‌ای

(۲) بررسی متون

(۳) پرسشنامه

(۴) مشاهده

(۵) مصاحبه

انواع تحقیقات توصیفی

- زمینه یابی
- موردی
- تحلیلی
- قوم نگاری

تحقیق توصیفی زمینه یابی:

به مطالعه ویژگی‌ها و صفات افراد جامعه می‌پردازد و وضعیت فعلی جامعه را در قالب چند صفت یا متغیر مانند سن، جنس، وزن و غیره مورد بررسی قرار می‌دهد.

تحقیق توصیفی موردی:

عبارت است از مطالعه یک مورد یا یک واحد و کاوش عمیق در مورد آن. برای مثال تحقیق در ویژگی‌ها و رفتار یک دانش آموز ناسازگار یا تیزهوش.

تحقیق توصیفی تحلیل محتوا:

به منظور توصیف عینی و کیفی محتوای مفاهیم به صورت نظام‌دار انجام می‌شود. در واقع قلمرو این تحقیق را متنهای مکتوب، شفاهی و تصویری درباره موضوعی خاص تشکیل می‌دهد.

تحقیقات همبستگی:

این تحقیقات برای کسب اطلاع از وجود رابطه بین متغیرها انجام می‌پذیرد ولی الزاما کشف رابطه علت و معلولی مورد نظر نیست

انواع همبستگی

- **همبستگی مثبت:** جهت تغییر در یک متغیر با جهت تغییر در متغیر دیگر همسو باشد.
- **همبستگی منفی:** جهت تغییرات یک متغیر با جهت تغییرات متغیر دیگر همسو نباشد.

نمایش طیف و دامنه تغییر ضریب همبستگی (۶۷)

نمودار انواع همبستگی (۶۸)

تحقیقات علی (پس رویدادی): اینگونه تحقیقات کشف علت‌ها یا عوامل بروز یک رویداد یا حادثه یا پدیده مورد نظر است.

دلایل مطالعه ادبیات و سوابق تحقیق:

- (۱) فرد نسبت به موضوع اشراف زیادتری پیدا می‌کند.
- (۲) بر اساس آگاهی از معلومات حاصله اقدام به دوباره کاری و تکرار نخواهد کرد.
- (۳) از روش کار دیگران آگاهی خواهد یافت.
- (۴) به محقق کمک می‌کند تا متغیرهای مورد نظر در مطالعه را بهتر شناسایی و روابط علت و معلولی آنها را تبیین نماید.
- (۵) به محقق کمک می‌نماید تا با استفاده از آنها و تصوراتی که از واقعیت در ذهن او شکل می‌گیرد، ساده‌تر بتواند فرضیه‌های تحقیق خود را تدوین کند.

روش دستیابی به منابع و فهرست‌برداری از آنها:

- (۱) استفاده از کتابشناسیها
- (۲) استفاده از فهرست مقالات
- (۳) استفاده از نمایه‌ها
- (۴) استفاده از کتابخانه
- (۵) استفاده از فهرست تحقیقات

تعریف جامعه آماری:

عبارتست از کلیه عناصر و افرادی که در یک مقیاس جغرافیایی مشخص دارای یک یا چند صفت مشترک باشند.

جامعه و نمونه

- ✓ نمونه گیری: انتخاب تعدادی از افراد، حوادث و اشیاء از یک جامعه تعریف شده به عنوان نماینده آن جامعه بمنظور صرفه جویی در منابع مالی
- ✓ خطای نمونه گیری، تابع اندازه حجم نمونه است.
- ✓ اولین قدم در نمونه گیری، تعریف جامعه مورد نظر است.

انواع نمونه:

- نمونه احتمالی: در این نمونه‌ها که به نمونه های اتفاقی و نیز تصادفی مشهورند اصل شانس برابر برای انتخاب جامعه جهت عضویت در نمونه رعایت می‌گردد.
- نمونه غیر احتمالی: این نمونه‌ها بر اساس رعایت اصل شانس برابر برای افراد جامعه انتخاب نمی‌گردد، بلکه با نظر محقق برگزیده می‌شود.

روشهای نمونه گیری

- ✓ نمونه گیری تصادفی ساده
- ✓ نمونه گیری منظم یا سیستماتیک
- ✓ نمونه گیری طبقه ای
- ✓ نمونه گیری خوشه ای
- ✓ نمونه گیری داوطلبانه

نمونه گیری تصادفی ساده

- ✓ هر یک از اعضاء جامعه شانس برابر و مستقلی برای قرار گرفتن در نمونه دارا هستند.
- ✓ انتخاب یک عضو هیچ تاثیری بر انتخاب سایر اعضاء ندارد.

نمونه گیری منظم یا سیستماتیک

- ✓ تمام اعضاء جامعه، بصورت تصادفی فهرست شده اند.
- ✓ در این روش انتخاب هر عضو مستقل از انتخاب سایر اعضاء جامعه نیست.
- ✓ آسانتر از روش نمونه گیری تصادفی ساده

نمونه گیری طبقه ای

- ✓ زیرگروهها با همان نسبتی که در جامعه وجود دارند، بعنوان نماینده جامعه در نمونه نیز حضور داشته باشند.

نمونه گیری خوشه ای

- واحد اندازه گیری فرد نیست بلکه گروهی از افراد هستند که بصورت طبیعی شکل گرفته و گروه خود را تشکیل داده اند.

- ✓ مزیت: جلوگیری از اتلاف وقت و صرفه جوئی

- ✓ معایب:

- دقت آن کم و خطای نمونه گیری زیاد
- فرمول آسانی را نمی توان بکاربرد.

نمونه گیری داوطلبانه

- ✓ براساس رضایت و موافقت آزمودنی ها را جلب کند
- ✓ در حقیقت آزمودنی ها، تقریبا "یک نمونه جهت دار از جامعه هستند.

چه وقت اندازه نمونه بایستی بزرگ باشد؟

همبستگی پایین است

زمانیکه گروه‌های انتخاب شده باید به زیرگروه‌های دیگر تقسیم شوند

جامعه نامتجانس می باشد

متغیرهای کنترل نشده زیادی وجود دارد

هرچه پایایی وسیله اندازه گیری کم باشد

انواع ابزارهای گردآوری اطلاعات:

(۱) پرسشنامه

(۲) کارت مصاحبه

(۳) کارت مشاهده

(۴) نظر سنج

(۵) فیش

(۶) فرم

مصاحبه

✓ یک گفتگو دو نفره که از سوی مصاحبه گر، جهت کسب اطلاعات مربوط به پژوهش آغاز می گردد

✓ تبادل اجتماعی بین دو یا چند نفر

✓ در راستای هدف مربوط به تحقیق

✓ یکی از اساسی ترین روشهای گردآوری اطلاعات

مراحل فرایند مصاحبه:

✓ انتخاب برنامه مصاحبه

✓ اجرا مصاحبه

✓ ثبت پاسخ ها

✓ رمز گذاری پاسخ ها

انواع مصاحبه

✓ مصاحبه ساختاریافته: گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات را ساده تر می کند.

✓ مصاحبه بدون ساختار: بیشتر جهت مطالعات اکتشافی که نیاز به اطلاعات دقیق و با جزئیات بیشتر مورد نیاز است انجام می گیرد.

مسایل موجود در مصاحبه

✓ خطای عمد

✓ خطای غیر عمد

خطای غیر عمد

✓ فاصله زمانی زیاد

✓ اهمیت موضوع

✓ نشان دادن وضعیت مطلوب اجتماعی

✓ اطلاعات سودار

روشهای مقابله با خطای غیر عمد

✓ برنامه آموزش جامع

✓ تنظیم سوالات به شکل روشن و واضح

✓ نظارت صحیح

✓ ایجاد اعتماد و انگیزش در مصاحبه شونده

✓ یکنواختی در اجراء مصاحبه

پرسشنامه

✓ جنبه خود اجرایی دارد.

✓ بایستی به شیوه ای بیان شود که بتواند افراد مورد نظر را به مشارکت ترغیب کند.

مراحل پرسشنامه

۱. هدف: با توجه به روشهای تجزیه و تحلیل اطلاعات

۲. بیان مسئله: توصیف رفتار، طرز فکر و احساس ویژه و

۳. تعیین جامعه و انتخاب نمونه: با توجه به موضوع و موجود بودن منابع ...

۴. تنظیم پرسشنامه: سوالات می بایستی ...

سوالات می بایستی

✓ ساده، روشن و واضح

✓ بسته باشد

✓ در یک محدوده زمانی مشخص مطرح گردد

✓ ایجاد یک چارچوب مناسب برای سوالات

✓ توجه به ویژگیهای فردی

مشاهده

✓ یک شیوه جمع آوری اطلاعات و درک عمیق پدیده ها

✓ از فردی به فردی و از موقعیتی به موقعیت دیگر متفاوت است

✓ اساسی ترین شیوه کسب اطلاعات درباره جهان

مزایا مشاهده

✓ کاربرد وسیع آن

✓ انعطاف پذیری بالا

✓ افزایش جمع آوری اطلاعات

معایب مشاهده

✓ ادراک انتخابی

✓ حواس انسان ابزار ضعیفی برای اندازه گیری هستند

✓ روند مشاهده تاثیر گذار بر موضوع مورد مشاهده

✓ حواس متأثر از تجارب

مقیاسهای اندازه گیری:

(۱) مقیاسهای اسمی یا عددی

(۲) مقیاسهای ترتیبی

(۳) مقیاسهای فاصله‌ای

(۴) مقیاسهای نسبی

مقیاسهای اسمی: این نوع مقیاسها پایین ترین سطح دقت را دارند و به وسیله آنها فقط می توان بود یا نبود صفتی را سنجید.

گزینه های متغیر چند ارزشی دین (۹۶)

مقیاسهای ترتیبی: با این مقیاسها می توان علاوه بر تشخیص وجود یا عدم وجود صفت، نسبت به سنجش شدت و ضعف آن نیز اقدام کرد.

مقیاسهای فاصله‌ای: علاوه بر دارا بودن صفات مقیاسهای اسمی و ترتیبی؛ دارای این ویژگی است که می تواند فواصل بین نمرات را نیز مشخص کند یا به عبارتی آن را کمی نماید.

مقیاسهای نسبی: مقیاس نسبی مقیاس فاصله‌ای است با این تفاوت که این مقیاس دارای نقطه صفر مطلق است که به عنوان مبداء سنجش مورد استفاده قرار می گیرد.

انواع طیف:

(۱) بوگاردوس

(۲) لیکرت

(۳) گاتمن

طیف بوگاردوس: در این طیف سه وضعیت با هفت درجه وجود دارد که فرد می تواند تمایل یا عدم تمایل خود را نسبت به فرد یا موضوعی در یکی از درجات طیف مشخص کند. (۱۰۱)

طیف لیکرت: این طیف از پنج قسمت مساوی تشکیل شده و محقق متناسب با موضوع تحقیق تعدادی گویه در اختیار پاسخگو قرار می دهد تا گرایش خود را درباره آن مشخص نماید. (۱۰۲، ۱۰۳)

طیف گاتمن: این طیف محقق را قادر می سازد که از روی نمره پاسخگو با دقت و با حداکثر ده درصد خطا در کل نمونه، بتواند عبارات مورد تایید پاسخگو را دریابد. (بله / خیر) ۱۰۵

روایی ابزار سنجش: منظور از روایی این است که محتوای ابزار یا سوالات مندرج در ابزار دقیقاً متغیرها و موضوع مورد مطالعه را بسنجد.

پایایی ابزار سنجش: عبارتست از اینکه اگر یک وسیله اندازه‌گیری که برای سنجش متغیر و صفتی ساخته شده در شرایط مشابه در زمان یا مکان دیگر مورد استفاده قرار گیرد نتایج مشابهی از آن حاصل شود.

عوامل زیر بر پایایی و روایی ابزار سنجش تاثیر منفی دارند:

(۱) تعریف نشدن اصطلاحات

(۲) عدم توجه پرسشگران

(۳) عدم تجانس و همگونی پاسخگویان

(۴) تغییر شرایط و زمینه‌های اجرای پرسشگری

(۵) وضعیت ظاهری و درونی ابزار

(۶) عدم تناسب مراحل مختلف فرآیند تحقیق

روشهای میدانی:

به روشهایی اطلاق می‌شود که محقق برای گردآوری اطلاعات ناگزیر است به محیط بیرون برود و با مراجعه به افراد یا محیط، اطلاعات مورد نظر خود را گردآوری کند.

انواع سوالات پرسشنامه:

(۱) سوالات باز: سوالاتی هستند که پاسخگو را محدود به انتخاب پاسخ‌های از پیش طراحی شده نمی‌کند بلکه محقق دست پاسخگو را باز می‌گذارد تا هر چه در رابطه با پاسخ لازم می‌داند، ارائه دهد.

(۲) سوالات بسته: سوالاتی هستند که محقق بر اساس پاسخ‌های فرضی تنظیم می‌کند و پاسخگو از بین آنها پاسخ مورد نظر آن را انتخاب نموده علامت می‌زند.

(۳) سوالات ترکیبی: پرسشنامه‌هایی هستند که حاوی سوالات گوناگون می‌باشند که از دو گروه سوالات باز و بسته تشکیل شده‌اند.

نکاتی را که محقق در تنظیم پرسشنامه باید رعایت کند عبارتند از:

- ۱) از درج سوالات غیر ضروری و خسته کننده پرهیز نماید.
 - ۲) اصل اختصار و رسایی بیان را در نظر داشته باشد.
 - ۳) مجموعه سوالات مربوط به یک متغیر را یک بعد مساله تحقیق را به ترتیب در کنار یکدیگر قرار دهد.
 - ۴) در شروع پرسشنامه از سوالات ساده و انگیزه‌ساز استفاده نماید.
 - ۵) هر پرسشنامه‌ای نیاز به به راهنمایی دارد که هم پرسشگران و هم پاسخگویان با مطالعه آن نسبت به تکمیل پرسشنامه توجیه و ارشاد شوند.
 - ۶) در آغاز پرسشنامه به مشخصات پاسخگو اشاره شود.
 - ۷) در آغاز پرسشنامه طی برگی جداگانه اهداف و مقاصد تحقیق برای پاسخگو بیان شود.
 - ۸) محقق باید به پاسخگو اطمینان دهد که اطلاعات مندرج در پرسشنامه محرمانه باقی خواهد ماند.
 - ۹) حساسیت برانگیز نباید مطرح شود یا اگر ضرورت ایجاب می‌نماید، باید به گونه‌ای غیر مستقیم در پرسشنامه درج گردد.
 - ۱۰) از بیان پرسشهایی که جهت‌دهنده و هدایت‌کننده است، باید پرهیز شود.
 - ۱۱) در پرسشنامه‌های مسبنا طولانی، محقق نباید سوالات کلیدی و اصلی را در پایان قرار دهد.
 - ۱۲) محقق باید ظاهر پرسشنامه را جذاب نماید.
- پرسشگران باید از ویژگی‌های زیر برخوردار باشند:
- ۱) دارای تحصیلات کافی در حد انجام پرسشگری باشند.
 - ۲) از تجربه لازم برخوردار باشند.
 - ۳) از هوش، زیرکی و فراست لازم برخوردار باشند.

- ۴) دارای سرعت عمل کافی برای انجام فعالیتهای پرسشگری باشند.
 - ۵) زبان مردمی را که پاسخگو هستند بفهمند یا بتوانند بخوبی تکلم کنند.
 - ۶) قدرت برقراری روابط دوستانه و صمیمی با افراد را داشته باشند.
 - ۷) معتقد به آداب اجتماعی و عامل به آن باشند.
 - ۸) با مفاهیم اولیه روش تحقیق علمی آشنا باشند.
 - ۹) آموزش لازم را درباره طرح تحقیق، اهداف پرسشنامه و روش تکمیل آن دیده باشند.
- روش اجرای پرسشنامه:

۱) تکمیل پرسشنامه توسط پرسشگر

۲) تکمیل پرسشنامه به وسیله پاسخگو

۳) تکمیل پرسشنامه از طریق ارتباط تلفنی

۴) ارسال پرسشنامه با پست

در روش ارسال پرسشنامه از طریق پست باید نکات زیر رعایت شود:

- ۱) روی پاکت آدرس گیرنده و فرستنده به طور کامل نوشته شود.
- ۲) پرسشنامه و راهنمای آن در پاکت قرار داده شود.
- ۳) برای سهولت کار عودت پرسشنامه تکمیل شده، پاکت تمبرزدهای که روی آن آدرس محقق نوشته شده ضمیمه کند.
- ۴) در صورت امکان نامه جداگانه یا کارت یا نشانه‌ای یادگاری به عنوان هدیه برای پاسخگو بفرستد.

ملاحظات مربوط به پرسشگری:

۱) تمایل شدید پاسخگو به دادن پاسخهای مشابه.

۲) هاله افکنی یک رفتار بر سایر رفتارها.

۳) تمایل به استفاده از حد متوسط مقیاسها.

۴) بروز اشتباه در ثبت داده‌ها در پرسشنامه.

نقاط قوت پرسشنامه:

۱) با پرسشنامه اطلاعات وسیع و حجیمی را با سرعت زیاد گردآوری می‌کنند.

۲) به زمان کمتری برای پاسخگویی و تکمیل نیاز دارد.

۳) هزینه‌های آن نسبتاً پایین است.

۴) افراد زیادتری را می‌توان مورد پرسش قرار داد.

۵) امکان تبدیل داده‌ها به کمیت و سپس تجزیه و تحلیل و سنجش همبستگی گوناگون بین آنها را می‌دهد.

نقاط ضعف پرسشنامه:

۱) این روش برای مطالعات عمیق کارآمد نیست.

۲) احتمال بازنگشتن پرسشنامه زیاد است.

۳) احتمال عدم درک مفاهیم و محتوای سوالات و بروز ابهام برای پاسخگو وجود دارد.

۴) امکان خطا و اشتباه وجود دارد که باعث کاهش درجه اعتبار و اعتماد این روش می‌شود.

مصاحبه:

روشی است که اطلاعات مورد نیاز تحقیق از طریق ارتباط مستقیم بین پرسشگر یا محقق با پاسخگو گردآوری می‌شود.

مصاحبه‌گر در جریان مصاحبه باید به نکات زیر توجه کند:

- ۱) مصاحبه نباید برای تندرستی و مناعت طبع مصاحبه‌شونده تهدیدی به حساب آید.
- ۲) مصاحبه‌گر باید مصاحبه‌شونده را از اهداف مصاحبه آگاه کند.
- ۳) مصاحبه‌گر باید تلاش خود را به کار برد تا اعتماد مصاحبه‌شونده را جلب نماید.
- ۴) مصاحبه‌شونده باید از روش ثبت و ضبط داده‌ها مطلع باشد.
- ۵) مصاحبه‌گر باید تلاش کند تا جو حاکم بر محیط مصاحبه صمیمانه، دوستانه و شوق‌انگیز باشد.
- ۶) مصاحبه‌کننده باید در جریان مصاحبه هوشیاری و زیرکی و بی‌تفاوتی خود را نسبت به مسائل مطرح شده حفظ کند.
- ۷) مصاحبه‌کننده باید از دادن پاسخ مستقیم و صریح که مبین عقیده‌اش در خصوص مورد سوال مصاحبه‌شونده باشد، پرهیز کند.

ابزار سنجش مصاحبه:

۱) ابزار استاندارد شده

۲) ابزار محقق ساخته یا غیر استاندارد

ابزار استاندارد شده:

این ابزار که روایی و پایایی آنها تأیید شده و حاوی تعدادی سوال برای مطالعات خاص است؛ این ابزار کار تحقیق را ساده‌تر می‌سازد.

ابزار محقق ساخته یا غیر استاندارد:

این ابزار در صورت نبودن ابزار میزان شده و استاندارد به کار گرفته می‌شود.

این سوالات را محقق طراحی، تعریف، سازماندهی می‌کند یا می‌سازد که باید از روایی و پایایی لازم برخوردار باشند.

انواع روشهای مصاحبه:

۱) مصاحبه منظم

۲) مصاحبه نامنظم

ملاحظات اجرایی در روش مصاحبه:

۱) از روایی و پایایی ابزار سنجش مطمئن شود.

۲) شرایط مساوی را از هر حیث برای مصاحبه‌شوندگان رعایت نماید.

۳) سعی کند از ابزارهای کمکی برای ثبت و نگهداری اطلاعات استفاده کند.

۴) همانند روش پرسشنامه باید مصاحبه‌گران در دوره توجیهی شرکت نمایند.

۵) محقق بهتر است ابزار سنجش را قبلاً تست نماید.

۶) برای ورود به میدان و صحنه مصاحبه باید پیش‌بینی‌های لازم صورت پذیرد.

محاسن روش مصاحبه:

۱) برای مطالعات عمیق، ژرفانگر و موردی روش مناسب است.

۲) برای مطالعه افراد جامعه‌ای که سواد لازم را ندارند بسیار مفید است.

۳) مصاحبه باعث می‌شود که مصاحبه‌شونده یا پاسخگو بخوبی نسبت به اهداف و اغراض و مقاصد پرسشها و نیز تحقیق آگاه شود.

۴) محیط مناسب و فضای صمیمانه‌ای بین مصاحبه‌گر و مصاحبه‌شونده فراهم می‌شود.

۵) مصاحبه باعث می‌شود که پاسخگو یا مصاحبه‌شونده اندیشه‌اش را با آزادی و علاقه زیادتری بیان کند.

معایب روش مصاحبه:

۱) این روش وقتگیر و پر خرج است و زمان زیادی را طلب نموده.

۲) اطلاعات بدست آمده از طریق روش مصاحبه را نمی توان همانند روش پرسشنامه به جامعه بزرگتری تعمیم داد.

۳) قابلیت تعبیر و تفسیر اطلاعات بویژه در مصاحبه آزاد پایین است.

۴) به مصاحبه گران مجرب و کار آزموده نیاز است.

۵) تماسهای شخصی که بین مصاحبه کننده و مصاحبه شونده برقرار می شود باعث توسعه روابط عاطفی می گردد.

ابزار مشاهده:

۱) ابزار استاندارد

۲) ابزار محقق ساخته

محاسن روش مشاهده:

۱) بهترین روش در بین سایر روشهای گردآوری اطلاعات است.

۲) حجم اطلاعات وسیع تری به دست محقق می رسد.

۳) این روش برای شناخت افرادی که قادر به بیان وضعیت خود از طرق دیگری نیستند، نظیر کودکان، بیماران روانی روش مناسبی است.

۴) این روش می تواند به عنوان روش کنترلی برای سایر روشهای گردآوری اطلاعات مورد استفاده قرار گیرد.

۵) کار جمع آوری واقعی تر اطلاعات و فهم مستقیم رفتارها و رویدادها با این روش بیشتر امکان پذیر است.

۶) در مشاهده بویژه اگر غیر علنی باشد، مقاومت و جدل و ممانعت احتمالی بر سر راه گردآوری اطلاعات وجود ندارد.

محدودیتهای روش مشاهده:

۱) در جامعه‌ای محدود در مطالعات موردی کاربرد دارد و برای مطالعات وسیع‌تر متناسب نیست.

۲) امکان ثبت فوری مشاهدات مقدور نیست.

۳) وجود محقق و مشاهده‌گر باعث می‌شود که شرایط عادی و طبیعی آن تغییر نماید.

۴) مشاهده برای تحقیقات تداومی روشی مقرون به صرفه نیست.

۵) محدودیت قلمرو دید مشاهده‌گر مانع از این می‌شود که تمام صحنه و میدان را مشاهده کند.

استخراج داده‌ها

• استخراج داده‌ها به شیوه دستی: سوالات باز، سوالات بسته

• استخراج داده‌ها به شیوه ماشینی: سوالات باز، سوالات بسته

در امر خلاصه‌سازی پاسخها، محقق باید به نکات زیر توجه داشته باشد:

۱) به هدف و فرضیه‌ها و سوالات ویژه تحقیق توجه داشته باشد.

۲) پاسخهای خلاصه شده باید از یکدیگر متمایز بوده و تداخل نداشته باشند.

۳) عنوان کلی‌تر در بر گیرنده عناوین جزئی‌تر بوده پاسخی از قلم نیفتد.

۴) گزینش عناوین کلی آنقدر وسیع و فراگیر نباشد.

۵) فراوانیهای عناوین جزئی را با همدیگر جمع کند و مجموع را به عنوان کلی در نظر بگیرد.

استخراج سوال باز (۱۳۵)

نمونه جدول استخراج مرحله اول پاسخهای سوالات دو گزینه‌ای (بسته) (۱۳۶)

شیوه تجزیه و تحلیل کمی:

۱) تجزیه و تحلیل با استفاده از آمار توصیفی

۲) تجزیه و تحلیل با استفاده از آمار استنباطی

تجزیه و تحلیل با استفاده از آمار استنباطی: همواره نظر بر این است که نتایج حاصل از مطالعه گروه کوچکی به نام نمونه چگونه به گروه بزرگتری به نام جامعه تعمیم داده می‌شود.

همبستگی: به بررسی ارتباط بین دو یا چند متغیر پرداخته ضریب آن را محاسبه می‌نماید. همبستگی بین متغیرها ممکن است مثبت یا منفی باشد.

نمایش انواع مدل‌های همبستگی (۱۴۰، ۱۴۱)

آزمون همبستگی پیرسون: این آزمون یکی از متداول‌ترین آزمون‌های تعیین ضریب همبستگی بین متغیرهای دارای اندازه‌های فاصله‌ای و نسبی است.

آزمون رو یا ضریب همبستگی اسپیرمن: این آزمونی زمانی به کار می‌رود که داده‌ها از نوع رتبه‌ای است و اندازه‌های متغیر به صورت رتبه‌ای تنظیم شده است.

رگرسیون: کاربرد یک متغیر برای عمل پیش‌بینی در خصوص متغیر دیگر را رگرسیون گویند.

فرمول رگرسیون: $y = ax + b$

X = مقادیر مستقل.

y = مقادیر متغیر تابع و وابسته.

a, b = ضرایبی هستند

آزمون T: از آزمون T برای مقایسه و تشخیص تفاوت و رابطه علی استفاده می‌شود.

کاربرد آزمون T: (۱) آزمون فرض درباره میانگین جامعه.

(۲) آزمون T برای مقایسه میانگین‌های دو جامعه.

(۳) آزمون T برای گروه‌های همبسته.

آزمون فرض درباره میانگین جامعه:

هدف از آزمون فرضیه صفر درباره نبود تفاوت بین میانگین نمونه یا میانگین جامعه‌ای است که از آن برگزیده شده است.

$$T = \frac{(\bar{x} - \mu)}{\frac{S}{\sqrt{N-1}}}$$

آزمون T برای مقایسه میانگین‌های دو گروه مستقل: هدف مطالعه تاثیر متغیرهای آزمایشی بر دو گروه آزمایش است که بدین وسیله تفاوت تاثیر متغیرها سنجیده می‌شود.

$$T = \frac{(\bar{x}_1 - \bar{x}_2)}{\sqrt{\left(\frac{\sum x_1^2 + \sum x_2^2}{N_1 + N_2 - 2}\right) \left(\frac{1}{N_1} + \frac{1}{N_2}\right)}}$$

آزمون T برای گروه‌های همبسته: از آزمون T برای مطالعه تاثیر یک متغیر مستقل بر متغیر تابع استفاده می‌شود در حالی که متغیر تابع در دو زمان یا تحت شرایط مورد اندازه‌گیری قرار می‌گیرد:

$$T = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}$$

عناصر و ساختار طرح تحقیق:

(۱) سوال اصلی تحقیق و بیان مسئله.

(۲) سوابق و ادبیات مربوط.

(۳) اهداف تحقیق.

(۴) فرضیه‌ها.

(۵) نوع تحقیق.

(۶) جامعه آماری.

(۷) حجم نمونه و روش نمونه‌گیری.

۸) روش گردآوری اطلاعات.

۹) ابزار گردآوری اطلاعات.